

KAPITTEL 8

Gutta på jakt¹

Olav Årstad Borgen

Ketil Skogen

Norsk institutt for naturforskning (NINA)

Abstract: Research among very young hunters (boys aged 15 to 21) in two semi-urban areas outside Oslo demonstrated that for some youngsters with a working-class background and working-class occupational prospects, hunting may be an arena for the reproduction of typical male working-class culture – even in areas that are not typically rural. The hunting culture that these boys are socialized into is typically informal, collective, has a certain element of physical machismo and – not least – it represents a “productivist” perspective on humanity’s relationship to nature and entails a mastery of “tools” like guns, GPS-units and even dogs. These cultural traits correspond to core elements in a typical working-class culture, such as it has been described in numerous studies. However, economic and social change has eroded the material basis for this culture, and its reproduction is now partly relegated to the sphere of leisure. Importantly, the young informants expressed a deep admiration for their fathers and other male relatives (who were hunters) and their lifestyle, and exposed a strong sense of continuity across generations, unlike the popular notions of classless, reflexive identity projects in the so-called post-industrial era.

Keywords: working-class youth, working-class culture, culture reproduction, hunting

1 Kapitlet er en bearbejdet versjon av Borgen, O. Å. og Skogen, K. (2013). Gutta på jakt. Jakt som arena for reproduksjon av arbejderklassekultur, publisert i *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 13(1), 3–30. Kapitlet er gjengitt med tillatelse fra *Tidsskrift for ungdomsforskning*, nå *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*.

Innledning

Klassekultur har ikke vært et sentralt tema i ungdomsforskningen siden Birminghamskolens glansdager på 1970-tallet (Hall & Jefferson, 1976; Hebdige, 1979; Willis, 1977). Den empiriske forskningen som har undersøkt betydningen av ungdoms sosiale bakgrunn, har imidlertid konkludert ganske entydig med at klasse fortsatt betyr mye. En vesentlig del av denne forskningen er store kvantitative studier, som slår fast at familiebakgrunn er viktig for skoleresultater, utdanningsbaner og yrkesmuligheter, og dermed for sosial mobilitet, framtidig inntekt, helse samt flere andre viktige aspekter ved folks liv (se f.eks. Mastekaasa, 2011; Wiborg & Nordli Hansen, 2009; Nordli Hansen & Wiborg, 2019). Dette er selvsagt sentrale spørsmål – som har fått viktige svar.

Men har klasse fortsatt betydning for kultur, det vil si for meningsdannelse og for sentrale tolkningskjemaer som hjelper oss til å forstå og handle i verden? Det viktige spørsmålet om hvordan dette varierer med klasse og klassebakgrunn, forsvant ikke bare fra ungdomsforskningens linse utover på 1990-tallet. Også i sosiologien mer generelt og i samfunnsdebatten kom det i skyggen. Det skyldtes nok delvis den voldsomme interessen for «individualisering» som utviklet seg på denne tida, delvis det faktum at interessen for kulturforskjeller ble dreid mot etnisitet (som noen vil hevde ofte kamuflerer klasse, men det er en annen sak), og trolig også politiske konjunkturer som fikk klasse til å framstå som et gammeldags begrep uten relevans for samtida. Noen forskere fortsatte likevel å insistere på viktigheten av å studere kulturforskjeller i et klasseperspektiv. Man skulle tro at de fikk drahjelp utover på 2000-tallet av fornyet oppmerksomhet rundt fenomenet som har blitt kalt «culture wars» i USA, interessen for «FrP-koden» i Norge og i det aller siste Trumps triumf og framveksten av sosiale fenomener som «de gule vestene». Ofte er det imidlertid forklaringsmodeller bygget rundt begreper som «populisme» som har seilt opp, samtidig som den urban-rurale dimensjonen har fått en (noen ville si overdrevet) sentral plass.

Uansett, noen voldsom revitalisering av forskningen på klassekultur, for eksempel reproduksjon av klassekultur blant ungdom, har ikke funnet sted. Ikke i Norge, og heller ikke i Birmingham-forskernes hjemland. Noe har skjedd, og da kanskje først og fremst med arbeiderklasseungdom i søkelyset, akkurat som i 70- og 80-årene. I Norge må vi tillate

oss å framheve studier av kultureproduksjon i skjæringspunktet mellom klasse og ruralitet (passer jo fint til den nye interessen for urban-rurale motsetninger), der f.eks. Krange og Skogen har sett på hvordan unge voksne menn med arbeiderklassebakgrunn på bygda reproducerer sentrale (maskuline) kulturelementer i fritidssfæren, nærmere bestemt gjennom jakt, og hvordan dette delvis kan forstås som ledd i en form for *kulturell motstand* mot opplevde maktforhold og negative utviklingstrekk i samfunnet (Krange & Skogen, 2007b, 2011; Skogen et al., 2017).

Krange og Skogen viste at jakt, og det sosiale fellesskapet rundt jakta, kan være en arena der unge arbeiderklassmenn i rurale områder finner kontaktpunkter til en maskulin produksjonskultur som ellers er i ferd med miste sitt materielle fundament, fordi sysselsetting innenfor sektorer som skogbruk og industri er redusert til en skygge av hva det var for noen tiår siden. I dette kapitlet skal vi fortelle om en studie fra 2013¹ som tok dette et skritt videre til å bli «ekte» ungdomsforskning: Mens Krange og Skogen har skrevet om unge menn i slutten av tjuetårene, handlet det nå om tenåringsgutter – alle med arbeiderklassebakgrunn og på vei til nokså tradisjonelle arbeideryrker – som var ivrige jegere. Og de bodde ikke på bygda; faktisk holdt de til i nærheten av store byer på Østlandet.

Men før vi blir kjent med dem, må vi ta en liten sving innom jakt som sosialt og kulturelt fenomen, og dessuten se litt nærmere på forskning om arbeiderklasseungdom og kultureproduksjon.

Jakt

De sosiale mekanismene som er i sving når ungdom velger jakt som fritidsaktivitet, har vært lite undersøkt. Studier av rovdyrkonfliktene i Norge har riktignok også satt søkelys på jegere, ettersom jakt er en virksomhet som berøres av store rovdyr, og siden jegere ofte har sterke synspunkter på rovdyrforvaltningen (Krange & Skogen, 2007b, 2011; Skogen et al., 2017). Disse studiene har vist at det i Bygde-Norge ikke bare er unge voksne menn som viderefører jakttradisjoner med tydelige innslag av en maskulin arbeiderklassekultur. Det finnes også miljøer av gutter i tenårene som har jakt som en viktig del av sin livsstil. Dette er gutter som for det meste har arbeiderklassebakgrunn, og som selv sikter seg inn på arbeideryrker (Skogen, 2001).

At slike miljøer trolig spiller en viktig rolle i mange lokalsamfunn, styrkes av våre observasjoner i møte med jegere gjennom mange år med studier i rurale områder. Det finnes med andre ord tydelige indikasjoner på at jakt kan inngå i livsstilspakker som representerer kulturell kontinuitet, der jakta er en viktig bærer av denne kontinuiteten.

Jakt drives i alle samfunnslag, men ulike praksiser og ulik kulturell innpakning vil avspeile ulike sosiale kontekster. Akkurat dette kapitlet handler om arbeiderklassegutter som er ivrige jegere, og om jakta som bærer av klassekulturelle trekk. I utgangspunktet var det ikke opplagt at vi skulle skrive om dette. Hensikten var nemlig bare å studere rekruttering til jakt – som del av et større forskningsprosjekt om jakt som meningsbærende sosial praksis i moderne samfunn.²

Ettersom studien hadde jakt som utgangspunkt, la vi ingen føringer på rekruttering av informanter med tanke på klassebakgrunn, kjønn eller noe annet – bortsett fra at de skulle være unge. Gjennom Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF) fikk vi kontakt med jakt- og fiskeforeninger i to semiurbane lokalsamfunn på det sentrale Østlandet (som vi har kalt «Gruvebygda» og «Østvika»), og disse satte oss videre i kontakt med noen av sine ivrigste unge medlemmer. Disse miljøene viste seg å ligne mye på jaktmiljøer som er beskrevet i tidligere studier i mer rurale områder. Denne studien gir oss ikke grunnlag for å si noe om hvor vanlige ungdomsmiljøer av denne typen er i slike semiurbane områder, som det er så mange av i Norge. Ut fra tidligere etablert kunnskap om jaktmiljøer bestående av unge menn i mer rurale strøk, og parallellene til både eldre og nyere forskning om arbeiderklasseungdom og kulturelle reproduksjon, kan vi likevel anta at slike miljøer ikke er uvanlige. Imidlertid kan det variere hvor sentral en aktivitet som jakt er for deres medlemmer.

Vår studie av jaktungdom fikk oss i alle fall til å fokusere på noe nytt: Vi fikk mulighet til å studere jakt som arena for reproduksjon av arbeiderklassekultur for ungdom helt ned i tenårene, og til å sammenholde dette med resultater fra andre studier av slik reproduksjon (som foregikk langt

² Norsk institutt for naturforskning (NINA) deltok i et stort internasjonalt forskningsprosjekt om jakt. HUNT (Hunting for sustainability), som var finansiert av EUs 7. rammeprogram og pågikk fra 2009 til 2012, var et tverrfaglig prosjekt som skulle studere både biologiske og samfunnsmessige aspekter ved jakt i en rekke land. NINA hadde ansvaret for delprosjektet «The cultural meaning of hunting».

fra jakt og utmark). I dette kapitlet vil vi blant annet se nærmere på et av de sentrale trekkene ved denne forskningen, nemlig det som kan oppfattes som elementer av motstand mot maktrelasjoner og utviklingstrekk i moderne samfunn, og som arbeiderklasseungdom overtar fra kulturen foreldrene deres (særlig fedrene) formidler.

I mange jegermiljøer oppfattes jakt som en urgammel tradisjon. Blant jegere er det vanlig å betrakte jakt som dypt rotfestet i den høstingskulturen som har preget norske bygder i uminnelige tider (Aagedal & Brottveit, 1999; Krange & Skogen, 2007b). I *ABC for jegerprøven* (Gjems & Reimers, 1999) understrekes jaktas historiske dimensjon. Der kan vi lese: «Gjennom jakten knytter det moderne mennesket kontakt med naturen og sin fortid», og videre, «forhistorisk nordisk fangstkultur har holdt seg i vårt land». Men jakt i det omfanget som drives i dag, og med sin karakter av fritidsaktivitet, er ikke så gammel. Elgjakt oppfattes av mange å ha en særlig viktig betydning i Bygde-Norge, men på begynnelsen av 1900-tallet ble det ikke skutt mer enn 850 elg i året. I 2010 ble det skutt 36 600, og i 2019 litt over 30 000. En nødvendig forutsetning for dette er en formidabel vekst i elgstammen, men også at jakt har utviklet seg som et moderne fritidsfenomen, av samme årsaker som ligger bak veksten i fritidsfeltet generelt: økt velstand og mer fritid i årene etter annen verdenskrig.

NJFF uttrykker ikke sjelden bekymring for at jakta i det siste har tapt anseelse som et resultat av kulturell endring, og frykter framveksten av veganisme og økt interesse for «animal rights» blant ungdom. Det er liten tvil om at de kulturelle endringene NJFF observerer, faktisk finner sted, men konsekvensene for jakta i Norge vet vi lite om. Befolkningsundersøkelser viser at det er bred aksept for jakt her i landet. Over 80 prosent svarer at de enten er positive til jakt eller aksepterer jakt (Krange et al., 2011; Krange et al., 2017). Vi har imidlertid ikke grunnlag for å si noe om endringer over tid.

Klasse- og ungdomsforskning

Selv om vi ikke har sett noen voldsom oppblomstring av forskning på arbeiderklassekultur etter årtusenskiftet, finnes det jo en og annen studie der ute. Her skal vi innom to «nyere» britiske bidrag (ingen av dem under ti år tilbake i tid – litteratursøk har ikke avdekket helt nye bidrag av denne typen), men først vender vi tilbake til 70-tallet og Paul Willis' klassiske

studie (Willis, 1977), som i stor grad har lagt rammene som senere studier har forholdt seg til – enten de har støttet eller kritisert Willis.

Midt på 1970-tallet fulgte Willis en gjeng rabulistiske arbeiderklasse-gutter gjennom skolen og over i arbeidslivet. «The lads» gjorde ugagn på elitenivå – gjennom kompromissløs unnasluntring, vold, fyll og støyende oppførsel. På denne måten etablerte de en autonom posisjon i aktiv opposisjon til skolens verdier. Prosjektet var i en viss forstand vellykket, ettersom guttene så på seg selv som seierherrer som levde et fritt liv, sammenlignet med stakkarene som hadde latt seg lure til å jobbe hardt i skolen (men som uansett ikke ville lykkes) (Willis, 1977).

En utilsiktet konsekvens var at «the lads» gjennom egne handlingsvalg ble sluset inn i arbeiderklassens laveste sjikt. De etablerte en form for autonomi i relasjonen til skolen, samtidig som de opprettholdt en viktig mekanisme for reproduksjon av dominansforhold. Dette er det som siden er blitt kalt «Hammertown-mekanismen» (etter Willis' fiktive navn på byen der han gjorde feltarbeid): Kamp for autonomi gjennom *kulturell motstand* kan være vellykket på ett plan, men kan på et annet plan bidra til marginalisering (Krange & Skogen, 2011; Skogen et al., 2017).

Mye av kritikken mot Willis har handlet om at guttene han studerte, ikke var representative for arbeiderklasseungdom. Og her er det ingen mangel på forskning fra senere år som viser at arbeiderklasseungdom slett ikke behøver å være rabulister, ofte er det tvert imot (f.eks. Blanchard et al., 2017; Ward, 2014). Men Willis mente ikke at de gruppene han beskrev, var representative: Han benyttet seg av et velkjent metodisk grep som går ut på å studere særlig tydelige – kanskje ekstreme – fenomener for lettere å få øye på mekanismer som er allmenne, men som oftest forekommer i mer avdempede former, og som da er vanskeligere å se. Dette har også vært utgangspunktet for Willis-inspirerte forskere, som for eksempel Krange og Skogen, i deres studier av unge rurale arbeiderklassemenn som har jakt som en sentral del av sin livsstil. Mange unge menn med samme klassebakgrunn er ikke som dem, heller ikke på bygda, men de viser oss på en særlig tydelig måte hvordan klassekultur kan reproduseres i fritidssfæren i en tid da den maskuline arbeidskulturens materielle basis er i endring.

Den uformelle gruppa er selve kjernen i den typiske arbeiderklassekulturen, som er grunnleggende antiformal. Gruppa danner den viktigste referansen for hva som går for å være gyldig kunnskap, riktige omgangsformer, viktige verdier og god moral. De sentrale verdiene for «the lads», og som motiverte deres handlinger, representerte en *rekontekstualisering* av den kulturen som guttene hadde med seg hjemmefra. Det gikk en linje fra kulturen på fabrikkgulvet til guttenes eget liv. Guttene beundret sine fedre, og vil gjerne bli som dem. De videreførte sentrale elementer i arbeiderklassens mannskultur, som forakt for akademisk kunnskap (ubrukelig i den praktiske verden, og dessuten feminin), dyrking av praktisk erfaringskunnskap og teknisk oppfinnsomhet, og dessuten en viss fysisk tøffhet og utholdenhet («doing a hard job well») (Willis, 1979, 1977).

Men «the lads» var ikke industriarbeidere. Livet deres utfoldet seg i en samfunnsmessig kontekst som var forskjellig fra fedrenes og dessuten i sterk endring. Dette er et enda viktigere bakteppe for senere studier av kulturelle mønstre blant arbeiderklasseungdom.

Vi har merket oss to britiske bidrag som tydelig viser at grunntrekkene i den ungdomskulturen Willis beskrev, fortsatt er levende, også i en kontekst der det klassiske industrisamfunnet har smuldret opp.

McDowell (2003) studerte arbeiderklassegutter i Cambridge og Sheffield i England. Hun viser hvordan unge menn med få sosiale eller utdanningsmessige fordeler klarer å skaffe seg – og holde på – jobber i et stadig mer serviceorientert arbeidsmarked, samtidig som de viderefører verdier og forventninger forbundet med tradisjonell arbeiderklassemaskulinitet (McDowell, 2003).

Generelt kunne ungdommenes holdninger til skolen beskrives med at de «ikke brydde seg». De fleste av deltakerne var ikke bråkmakere, selv om mange hadde deltatt i småkriminalitet som nasking eller cannabisrøyking. Nesten alle ønsket å bli oppfattet som «normale» unge menn. En form for hard, «laddish» maskulinitet var likevel dominerende. De hadde klare oppfatninger av hva som var egnet arbeid for mannfolk, og de vektla jobbene sine (ofte deltidsjobber) som et ledd i å bygge opp under egen maskulinitet. Flesteparten jobbet i servicesektoren, men de klarte ofte å tilpasse tradisjonelle arbeiderklasseverdier til jobbene – at det gikk

fort, var hardt og slitsomt, og særlig at det var noe som kvinner ville hatt problemer med å utføre. En av de viktigste måtene å underbygge maskulinitet på var nemlig gjennom kontrastering til kvinner, slik Willis også beskrev det.

McDowell (2003) mener de fleste av informantene uttrykte en form for maskulinitet som ville vært naturlig blant fedrene deres da de gikk ut av skolen 20–30 år tidligere. Flesteparten av guttene hadde også et varig og tett forhold til fedrene, og gikk på pub og på fisketurer med dem. Flere ga uttrykk for at de beundret fedrene. Sterke far–sønn-relasjoner var viktig for guttenes verdier, holdninger og oppførsel, noe som bidro til at de ofte virket forbausende voksne – det kunne være lett å glemme at de bare var 16–17 år (McDowell, 2003).

Nayak (2006) studerte unge arbeiderklassmenn i Nordøst-England. Mange av disse var kreative når det gjaldt å overføre gamle arbeiderklasseverdier til nye fritidsarenaer. De kalte seg selv «Real Geordies» for å vise at de kom fra Tyneside-området (Newcastle og omland). Familiene deres kunne vise til stolte tradisjoner innen maskuline arbeiderklasseyrker. «All spoke of fathers, uncles and grandfathers who had developed specialist skills (...)» (Nayak, 2006, s. 818). Denne bakgrunnen satte sitt preg på ungdommenes selvforståelse og væremåte, og de markerte en kollektiv identitet gjennom typiske symbolske tegn på hvit arbeiderklassmaskulinitet. Men «the Real Geordies» kunne ikke lenger være «ekte» arbeiderklassmenn av yrke, nå som nesten all industri var nedlagt, og jobbene var å finne i servicesektoren. De måtte derfor finne alternative måter å skape maskuline arbeiderklasseidentiteter på.

Tradisjonell arbeiderklassmaskulinitet kom til uttrykk gjennom vekten på mannlige drikkemønstre, en språkbruk med bånd til produksjon og industri, fysisk humor, historier om slåsskamper og seksuelle erobringer, og en sterk konservatisme når det gjaldt kjønn, seksualitet og etnisitet (Nayak, 2006).

Disse eksemplene fra Storbritannia underbygger det faktum at fritidsaktiviteter kan være godt egnet til å framheve trekk som er viktige i arbeiderklassekulturen, og det gjelder også jakt. Jakt er først og fremst en form for fysisk interaksjon med naturen, som har klare elementer av produksjon (fysisk bearbeiding av omgivelsene med et håndgripelig

resultat – kjøtt, mat, «trofé»). Dette gjøres ved hjelp av verktøy (våpen, GPS, osv.) og en praktisk, erfaringsbasert kompetanse, ofte overlevert fra generasjon til generasjon – fra fedre, onkler og bestefedre til unge menn og gutter. Jakta gir også mulighet til å demonstrere utholdenhet og styrke på måter som det blir mindre og mindre anledning til i arbeidslivet. Og ikke minst, i tilknytning til jakta kan kulturell motstand komme til uttrykk, både i opposisjon til måten jakt reguleres på, og – slik Krange og Skogen (2007b, 2011) har vært særlig opptatt av – med tanke på rovdyrpolitikken.

Generelt må vi si at få norske studier har tatt for seg klassekultur blant ungdom fra arbeiderklassen. Nye litteratursøk og henvendelser til potensielt velinformerte kolleger har ikke avdekket mer enn det vi refererte i 2013. Da fant vi noen eksempler (Eidheim, 1993; Jørgensen, 1993; Lægran, 2002), og så vidt vi kan se, har alle disse beskrevet kulturtrekk som ligner mye på det Willis i sin tid fant, og som også dukker opp i de nyere britiske studiene. Andre norske studier har tegnet bilder som har mye til felles med disse, men uten at forfatterne nødvendigvis har fokusert noe særlig på klasse (f.eks. Vestel, 2004; Gudmundsson et al., 2013).

Forskningstema

Denne studien ser på meningsproduksjon knyttet til jakt hos helt unge jegere. Hensikten var å undersøke om og på hvilken måte jakta og dens meningsinnhold kan forstås i en klassekulturell sammenheng, når studieobjektene er gutter fra arbeiderklassen. Om jakt kan være et element i reproduksjon av kulturtrekk som er sentrale i ungdommers livsprosjekter, er dette en faktor som er viktig for å forstå rekruttering til jakt, samtidig som det kan si noe om reproduksjon av klassekultur mer generelt.

Metode

Når man leter etter kulturelle mønstre, vil ofte deltakende observasjon være en egnet metode. Det viktigste formålet med denne metoden er

å beskrive hva «(...) folk sier og *gjør* i sammenhenger som ikke er strukturert av forskeren» (Fangen, 2010, s. 31). Man studerer mennesker som bedriver sine virksomheter på hjemmebane. I og med at forskeren selv er til stede der aktivitetene utøves, har man en fordel når dette skal fortolkes. Et slikt nærvær vil lettere kunne fange inn de miljøspesifikke normene som er avgjørende for hvilken mening som utledes av gruppas handlinger og ytringer (Fangen, 2010). Delta-kende observasjon ble følgelig vårt viktigste inntak til å studere jakt-ungdommen. Dette medførte at vi kom til å tilbringe tid med dem i felten – på jakt. Og når vi sier «vi», mener vi Olav, som var den som utførte selve feltarbeidet.

Vi bestemte oss for å supplere observasjon med gruppeintervjuer. På denne måten fikk vi deltakernes utsagn om, og i noen tilfeller fortolkninger av, sin egen virksomhet.

Jaktturene var ulike, og feltøktene foregikk ikke bare på jakt. Med Gruvebygda var det først skogsfugljakt, og deretter fulgte et gruppeintervju på en pizzarestaurant. Videre ble det en tur med karene til jakt- og fiskeforeningens hytte, med overnatting og jakt på rådyr. Siste feltøkt foregikk i sentrum av den nærmeste byen som Gruvebygda sognet til. Her spilte vi bowling og dro på pub. Datainnsamlingen i Østvika besto av to ungdomsmøter, to jaktturer etter skogsfugl og ett gruppeintervju som ble foretatt i klubblokalet.

Olav hadde en stor fordel i dette prosjektet. Informantene våre var alle unge menn mellom 16 og 21 år. Som jeger og ung mann med en uformell stil virket han mindre fremmed for dem, og kommunikasjonen gikk lett. Innpass i fremmede miljøer reiser imidlertid etiske utfordringer dersom deltakerne skulle bli såpass komfortable med forskeren at de avgir sensitive opplysninger som de senere kanskje vil angre på. Nødvendig distanse til feltet ble en utfordring fordi Olav ble såpass godt inkludert, og dessuten oppfordret til å delta som medlem. Da Olav sendte melding til en av jegerne og takket for samarbeidet, fikk han dette svaret:

Jeg skal hilse gutta jeg vettu;) (...) Det har jo vært moro og hjelpe deg og det att du ikke var 50 år var jo konge, du ble jo en av gutta!! Håper du ikke har hatt det altfor fælt med en gæren gjeng fra [Gruvebygda]: P.

Deltakerne og bostedene deres

Det var ikke jegere fra landsbygda vi kom i kontakt med i denne studien. Slik sett kan pseudonymet «Gruvebygda» være litt misvisende, men både dette lokalsamfunnet og «Østvika» må betraktes som semiurbane boligområder. De fleste innbyggerne har arbeidsplassene sine i byer, om de ikke er ansatt i noen av de lokale offentlige institusjonene, slik som i skoler, barnehager eller helsevesenet. Begge stedene har mye skog, noe som gir gode muligheter for friluftsliv og ikke minst jakt. Sosialt er de ganske sammensatte; de er langt fra typiske arbeiderklassestrøk.

I Gruvebygda var det en gjeng på fire stykker vi kom i kontakt med. Kristian, Steinar og Eivind var alle 19 år, mens Morten var 20. Kristian gikk i lære som murer, mens Steinar gikk i lære som heismontør. Morten jobbet i en sportsforretning der jakt og fiske var en viktig del av bedriften. Han hadde tidligere gått på landbruksskole. Eivind var den eneste av informantene våre som gikk på allmennfag, ikke bare i Gruvebygda, men i hele studien.

I Østvika møtte vi ti ungdommer, men bare tre av disse ble aktivt involvert i feltarbeidet. Dag, Halvard og Rasmus var alle 16 år. Samtlige gikk på yrkesfag, henholdsvis bygg for de to første og elektro for Rasmus sin del. En venn av Dag, Leif på 19 år, var også med ut på en av feltøktene, der vi jaktet skogsfugl. Han gikk i lære som tømrer. Samtlige av de andre ungdommene i jeger- og fiskerforeningens ungdomsgruppe gikk på yrkesfag.

Ungdom på jakt

Her skal vi fortelle historien om jegerne fra Østvika og Gruvebygda, og vise hvordan jakta og livet rundt den er innbakt i en tydelig klassekulturell kontekst. Vi har innledningsvis referert til engelske ungdomsforskere og til forskning i Norge, og vil selvsagt framheve paralleller i den nye studien. Det viser seg også at flere av de trekkene vi observerer blant våre menn, ikke bare finner gjenklang i studier av ungdom, men også i Bourdieus analyser av arbeiderklassekulturen (Bourdieu, 1995).

Skole og arbeid

Vi har nevnt at nesten samtlige deltakere gikk i lære eller hadde yrkesfaglige jobber. Før vi beveger oss inn på guttenes jaktmarker, så å si, skal vi se litt på det de sier om skole og skolegang, for på den måten å plassere dem i et bredere kulturelt felt enn det jakta alene kan gjøre. Det som kommer til uttrykk her, er overensstemmende med tidligere studier av tilsvarende ungdomsgrupper. Det ble uttrykt en sterk skepsis til skolens akademiske sider, særlig blant deltakerne fra Østvika.

Olav: En ting jeg lurte litt på (...): Var det noe alternativ for dere i det hele tatt å velge allmennfaglig?

Dag: «Pffff» (*fnyser av spørsmålet*)
(*Latter*)

Olav: Det var ikke det?

Halvard og Rasmus: Nei.

Olav: Nei? Men hvorfor var det så selvfølgelig (...) at det skulle bli yrkesfag av en eller annen sort, eller det det blei?

Halvard: Hva skal jeg si? Det er jo på en måte aktivt da. Altså, du driver jo med no.

Dag: Det går ikke an å sitte på ræva og se i taket. Det går ikke. Eller å sitte foran en PC i åtte timer.

Olav: Men har dere noen kompiser som valgte allmennfaglig?

Alle sammen: Ja.

Dag: Men det eneste med allmenn er at det er ikke så mye du kan bli ut av bare den utdanninga. Du må lissom ha noe videre, og det gidder ikke jeg, å sitte på skolen i over tre år det ...

Bourdieu (1995, s. 202) påpeker at «det var Gramsci som et sted sa at arbeideren har en tendens til å overføre sine disposisjoner fra arbeidslivet til alle områder». Arbeid er en sentral del av klasseidentitet og reproduksjon av klassekulturelle grunntrekk. Arbeidet er også en arena der utformingen av maskulinitet får sitt klassekulturelle særpreg.

McDowells informanter hadde klare oppfatninger av hva som er egnet arbeid for mannfolk, og samtlige av dem anså arbeid (i motsetning til

studier) som den passende veien inn i de voksnes rekke (McDowell, 2003). Det samme kom fram i Willis' og Nayaks studier (Nayak, 2006; Willis, 1977). Jaktungdommene hadde lignende holdninger, selv om de ikke avviste all skolegang: De hadde selv fullført, eller drev på med, yrkesfaglige utdanninger. Det var imidlertid tydelig at de så på dette som noe helt annet enn både allmennfag og høyere utdanning.

En av de viktigste måtene å uttrykke maskulinitet på i arbeiderklassekulturen har vært gjennom kontrastering til kvinner og homofile (McDowell, 2003; Willis, 1979, 1977). Dette kom også til uttrykk i samtaler med våre informanter, der yrkesstolthet sto sentralt. Her så det ut til at ungdommene konkurrerte litt om hvem som hadde den farligste og barskeste jobben:

Olav: Jeg har fått med meg at dere driver med bygg begge to? (*Til Dag og Halvard*). Og [for deg er det] elektro eller noe sånt? (*Til Rasmus*).

Dag: Gnistebø? («Gnist» henviser til elektrisitet og «bø» til homofili) (*Humring*)

Halvard: Ja, gnistebø.

Olav: Det har jeg hørt før.

Rasmus: Det er bare tull.

Olav: Er det en sånn greie i yrkesfagsammenheng at de som driver med elektro på en måte er litt sånn ...

Dag: Det er mye mere fint enn bygg.

Olav: Ja, det er det ja?

Rasmus: Får være inne i det varme vettu.

(*Dag sier noe om å være inne i varmen. Latter*)

Dag: [Dem] blir ikke møkkete en gang vettu ...

Rasmus: Jo, jo.

Dag: Ja, hvis du legger noe jordingsnettverk eller et eller annet sånt no så ... kanskje ... Under huset.

Rasmus: Ja, det gjelder bare å velge riktig fra 10. klasse ikke sant.

Dag: Jeg bare ser for meg elektrikerne står der, også får [dem] litt olje på buksa, også løper' em vettu! «Åhhh!» (*imiterer en elektriker med et feminint hyl*).

(*Latter*)

Akkurat den samme tendensen var å finne blant karene fra Gruvebygda:

Kristian: Nei, det er oss to (*Kristian og Steinar*) som er håndverkere.

Olav: Murer og ...

Steinar: Heismontør.

Kristian: Veit ikke om vi kan kalle det håndverk da. Jåleri.

Steinar: Psss. Du får bli med en gang da vettu.

Jakt og maskulinitet

«(...) Arbeiderklassens tilslutning til manndomsverdier (...) er en av deres mest autonome former for å bekrefte seg selv som klasse» (Bourdieu, 1995, s. 201). Det var en utbredt oppfatning blant deltakerne om at jakt var, og skulle være, noe mandig. Johansson (2000) forteller også at jakt som et moderne ritual blant annet kan uttrykke hva et reallt mannfolk er og bør være.

På jakt snakket ungdommene gjerne om tøffe ting. Samtalene handlet nesten utelukkende om jakt, fiske, alkohol, jobb og damer. Når det ble snakket om alkohol, virket det som om det å kunne drikke mye ble ansett som litt barskt. Nayak (2006) bemerker også at alkohol, og måten man benytter seg av dette på, ser ut til å være av stor betydning når ungdommene skal befeste sin kollektive identitet.

Ammunisjonen som enkelte av karene fra Gruvebygda brukte, kunne også uttrykke noe maskulint. De haglpatronene som var spesielt grove og kraftige, ble sett på som ekstra tøffe. At disse patronene er ulovlige i Norge, svekket ikke akkurat denne betydningen.

Situasjoner som innebar fare og dristighet, ble forbundet med tøffhet, og denne oppfatningen kom til syne både på jakt og ellers. På skogsfugljakt med karene fra Gruvebygda skjøt Steinar en orrhane som befant seg «klokka to» for Kristian – altså til høyre for ham. I etterkant ble det på en kjekk måte spøkt med at skuddet var på grensen hva sikkerhet angår. De unge jegerne framsto ellers i all hovedsak som årvåkne og sikkerhetsbevisste, men slike hendelser hadde tydeligvis en viktig symbolsk betydning. Dag fra Østvika kunne fortelle om en lignende episode: En gang han og jaktkompisen Leif hadde sittet på duepost, så hadde Leif siktet på en due og trukket av rett ved siden av hodet til Dag. Dag hadde

derfor etterpå, for å ta hevn, lagt an hagla si rett bak Leif, stukket fram løpet litt forbi hodet hans, og trukket av. Det var utvilsomt farlig, men det ble oppfattet som morsomt, tøft og vågalt.

Jaktas maskuline etos kunne også spores i noen av deltakernes forhold til mat og drikke: Da Olav var på rådyrjakt med karene fra Gruvebygda og satt rundt bålet og spiste, uttrykte Kristian, mens han klappet seg morsomt på «murermagan», at han var god til å spise mye mat. «Å spise og å spise godt (også drikke godt) utgjør en del av mannens status» (Bourdieu, 2006, s. 346). Solbærtoddyen som ble drukket rundt bålet, konnoterte kanskje ikke noe mandig i seg selv, men måten denne ble konsumert på, kunne vitne om at manndom var i fokus – den ble blandet så sterk som mulig.

Vi ser at folkelige lag verdsetter fysisk styrke som en grunnleggende dimensjon ved manndom og ved alt det som frambringer og støtter manndommen (tungt arbeid og styrkeøvelser, «kraftig» kost og «sterke» drikker med hensyn til både smak og substans). (Bourdieu, 1995, s. 199)

Også på denne jaktturen hadde de med store mengder mat, deriblant mye kjøttmat.

Den røffe maskuliniteten var et element i den større klassekulturelle konteksten som jaktvirksomheten deres inngikk i. Karene fra Gruvebygda hadde en tydelig fysisk væremåte som var en del av deres gruppeidentitet. På den omtalte bowling- og byturen var Steinar litt utfordrende overfor Eivind, som responderte med trusler om at Steinar ville få seg «en på nebbet» om han ikke roet seg litt ned. Som jaktpratens også vitnet om, så det ut til å være tøft å kunne drikke mye alkohol. Steinar var frampå og mobbet Kristian for at han sikkert ikke tålte mer øl. Kristian refererte nok en gang til «murermagan» – og til at murere tåler masse. At det var viktig å framstå som røslig og sterk, ble tydelig denne kvelden. Steinar slo ved en anledning armene sine rundt Olav, og skulle av en eller annen grunn bære ham av gårde et lite stykke. Dette gjorde han også med noen av de andre karene.

Jakt kan også signalisere maskulinitet rett og slett fordi det er en arena som er dominert av menn. Det at svært få kvinner driver aktivt med jakt, kan bidra til oppfatningen av at jakt er noe maskulint. Steinar syntes for

eksempel at det var noe som ble feil når han hørte en kvinnestemme over jaktradioen. De var ikke negative til jevnaldrende kvinner som jaktet, men de oppfattet at kvinner oftest så på jakt i et annet lys enn menn – at de var mer kritiske til jakta:

Eivind: Hvis det blir snakk om no dyr og skyting og sånn da, så sier vi «ja, jeg jakter», også bare «hva er'e du jakter på a?». «Nei, hara og ...». «Å hvorfor gjør du det, sånna søte små da. Åssen orker du å skyte det?»

Steinar: Ja, men det er det kvinnfolk som sier det.

Kristian: Det er kvinnfolka da.

(...)

Steinar: Når du hører ei dame prater på jaktradioen. Har du hørt det før? Det er, det er ...

Morten: Da er det sånn: «hva skjer», liksom.

Steinar: Ja, det er bare sånn derre surrete og.

Olav: Ja, hun gjør det ikke på riktig måte eller?

Steinar: Det er så ..., nei det er liksom ikke riktig.

Eivind: Men det er fint å ha dem på hytta da. Komme tilbake til mat og litt kos. Da er det jo greit (*sagt litt spøkefullt*).

Tiuren hadde åpenbart en opphøyd posisjon for jaktungdommene. Tiur er hannkjønnet blant storfugl, og den klart største skogsfuglen vi har i Norge. Under leiken får den sterkeste tiuren pare seg med alle røyene i området. En tiur symboliserer noe dominant. Dag:

Ja, men hvis jeg skyter ... Det verste jeg kan gjørra: Han Even som sitter her, hvis jeg skyter tiur før han, så er jeg helt sikker på at jeg får juling av han, det er jeg helt sikker på! (*Ler*).

Foruten å bekrefte tiurens posisjon viste Dag at det innenfor den vennegjengen han vanligvis jaktet med, også var en litt røff måte å forholde seg til hverandre på.

Hvordan de oppfattet jakt som noe maskulint, kom også tydelig fram i hvordan de beskrev folk som ikke er jegere, og særlig jegere som ikke kan betraktes som «ekte». Å karakterisere andre grupper er en effektiv måte å bygge opp under egen kollektiv identitet på.

Dag: Hva skal jeg si? Du kan tenke deg sånn, du ser ikke akkurat en sånn sossegutt fra Bærum.

(Olav peker på seg selv. Latter.)

Dag: Ja, ja, men jeg snakker om en sånn skikkelig sånn ...

Olav: Med brunkrem og ...?

Dag: Ja, og rosa genser, og DEN sleiken og ...

Rasmus: [Jeg] var på skytterbanen nå. Det var en i Østvika som går med det.

Halvard: Er det helt sikkert.

Rasmus: Med Pocahontas-sko og ...

Dag: Å, neimen det er han derre iddioten fra Børseby det tror jeg.

Rasmus: Det ser ut som han har tatt no Botox i trynet og for å si det sånn.

Halvard: Har han helt sikkert.

Dag: Men sånne ser' u ikke på jakt.

Halvard: Det er i så fall rypejegere oppe på Blefjell det da.

Dag: Hadde jeg sett en sånn en på jakta, så hadde jeg faen meg fyrt av et skudd i ryggen på' n gitt.

(Rasmus ler godt)

Rasmus: Jeg veit ikke hva jeg skal si til dem på en måte. Sånn som jeg har en sånn derre sossevenn da.

Olav: Han sossekompisen?

Halvard: Ja. Det blir litt annerledes.

Dag: Så du merker stor forskjell på åssen dem oppfører seg, og på personligheten og ikke sant.

Olav: Hvordan da? Sånn at de kanskje er litt mer fisefine på å få skitt på buksa eller ...?

Dag: Ja, sånt. Det for eksempel.

Brunkrem, rosa genser, Pocahontas-sko, botox-utseende og å være for fisefin til å få skitt på buksa er alle markører som peker i retning av unge urbane menn som i nyere tid er blitt omtalt som «metroseksuelle», der nettopp feminitet og opptatthet av utseende hevdes å være karakteristiske trekk. Det er ingen overraskelse at dette står i sterk kontrast til guttas ideer om maskulinitet. Men siden de kommer fra et sosialt sammensatt område og har venner med ulik bakgrunn, blir dette litt komplisert i hverdagen: Rasmus «veit ikke hva han skal si til dem», til tross for at han selv har en «sossevenn». I en sammensatt sosial kontekst blir behovet

for tydelige grensemarkeringer til internt bruk kanskje vel så sterkt som det ville vært i en mer homogen sosiokulturell setting.

Distanse til det formelle

Maskuliniteten som ble dyrket, så ut til å ha en dimensjon som utgjorde en kontrast til en dominant kultur som ble oppfattet som stivere og mer formell. Dette gjaldt også andre sider av ungdommenes væremåte, som i det hele kunne sies å være grunnleggende *antiformell*. Vi mener med dette noe mer aktivt enn bare *uformell*. Dette er noe som også blir betraktet som et sentralt trekk ved arbeiderklassekultur mer allment (Willis, 1979; Willis, 1977), og er også beskrevet i tidligere studier av unge menn fra arbeiderklassen som er jegere (Krange & Skogen, 2007b, 2011). Jakta som sosial arena egner seg følgelig godt til å uttrykke denne siden av klassekulturen.

Olav: Hva er det dere synes er spesielt med jakt i forhold til andre aktiviteter?

Morten: Samhold og historier.

Kristian: Ja. Nei, jeg elsker den juinga jeg. Juinga er det beste. (*Latter*)

Eivind: Sitter bare og prater skit vettu. Det er så deilig.

Nayak påpeker at «(...) shared stories can bind people together and provide a sense of collective history and mutual experience» (Nayak, 2006, s. 819). Dette trekket ved omgangsformen ble ekstra tydelig på hytta under rådyrjakta med ungdommene fra Gruvebygda. Hver gang noen hadde litt luft i magen, skulle denne ut bakveien, og da var mye av poenget med hele seansen at lyden var morsom. At dette periodevis kunne medføre et dårlig inn klima, utløste også begeistring, spesielt for opphavsmannen. I tillegg til å bekrefte det uformelle og kontrasten til en kjedelig, stiv omgangsform, kunne prompting sies å uttrykke manndom, på den måten at det markerte en kvinnefri sone. Karene signaliserte at de brydde seg lite om hva andre skulle mene om dem. De prøvde ikke å sjarmere, snarere tvert imot. Da fedrene kom på besøk, slapp Morten en fæl en som ble kommentert. Faren hans lo godt, og det kunne virke som om han syntes at poden var noe til kar.

Også på bowlingen, og den påfølgende byturen, var det tendenser til at luft i magen skulle sendes ut bakveien, og deles med gjengen. Selv om det nok er vanlig å slippe seg løs når man drikker alkohol, var det påfallende hvor utstudert antiformell deres opptreden var denne kvelden. Urinering i søppelbøtter, til og med foran inngangen til jernbanestasjonen, var ett av mange eksempler på dette.

Avvisning av det formelle kunne også merkes gjennom hvordan flere av gutta snakket. Dag sa for eksempel ikke *fugl*, men «*fævvel*» med tjukk L. Dette var ikke knyttet til noen utpreget dialekt i Østvika, men tydeliggjorde nok heller Dags intensjon om å markere en distanse til finere, mer formelle måter å uttrykke seg på. Det samme mønsteret ble observert av Eidheim (1993) i hennes studie av ungdom i Brumunddal, der en bred dialekt var en viktig identitetsmarkør for arbeiderklasseungdom.

Alle karene fra Østvika gikk fortrinnsvis i joggebukse eller arbeidsbukse til daglig. Kristian gikk også i joggebukse på pizzarestauranten der intervjuet med gjengen fra Gruvebygda ble gjennomført. Karene fra Østvika var for øvrig veldig kritisk til å gå i olabukse – dette var upraktisk og ubehagelig.

Halvard: Fy faen, verste jeg veit er når du går i olabukser.

Rasmus: Det går jeg i én gang i året.

Dag: Det er ubehagelig.

På mange områder oppviste ungdommene mye av det Bourdieu beskriver som typisk for «de folkelige klasser»: Her vektlegges «en pragmatisk og funksjonalistisk estetikk, hvor formeksperimenter og all slags kunst for kunstens egen skyld avvises som noe grunnløst og bortkastet» (Bourdieu, 1995, s. 191). Folkelige lag tenderer til å forbinde estetisk omtanke når det gjelder kultur, språk og klær, med både feminine og borgerlige egenskaper. Dette framstår som «tegn på en dobbel fornektelse av manndom» (Bourdieu 1995, s. 198). Dette kunne merkes i deltakerne fra Østvikas forhold til klær:

Halvard: Altså, jeg bare slenger på meg de fillene jeg ser jeg har i skapet som jeg kan bruke.

Dag: Jeg tar på meg det som ligger ytterst og lengst fram i skapet.

Rasmus: Ja. (*ler*)

Fedre og mannlige jegere - rollemodeller

Ungdommene framsto, særlig i jaktsammenheng, som eldre enn de var. Dette er også observert i tidligere forskning (McDowell, 2003; Nayak, 2006; Willis, 1977). Der beskrives forholdet mellom fedre og sønner i arbeiderklassen som nært og varmt, og sønnene ønsker å leve slik fedrene har gjort. Våre gutter passer til denne beskrivelsen. Det kunne virke som om deres voksne framferd var en etterligning av fedrene og andre mannlige jegere som fungerte som rollemodeller.

Fedrene til Steinar og Morten var gode venner, og de kom innom hytta under rådyrjakta. Begge røykte sigaretter ganske tett, og de hadde en sjargong som var påfallende lik sønnenes. På intervju spørsmål om karene hadde noen forbilder knyttet til jakt, kom det klart fram at fedrene hadde stor innflytelse på dem:

Olav: Har dere noen forbilder? (...) Jeg tenker, det er kanskje ikke helt samme greia, men Lars Monsen og sånn, hva tenker dere om folk som han?

Eivind: Horebukk.

Morten: Han er jo ikke noe jeger sånn han da. Han er jo dyktig i det han driver med, men (...) [han er] ikke et forbilde.

Steinar: Forbilde? Jeg har ikke noe forbilde jeg heller. (...) Jeg har jo lyst til å ha det sånn som fatter'n har det, jeg.

Morten: Jeg har lyst til å ha det sånn som fatter'n og dem har det, ja sånn som de gutta der har det.

Steinar: Ja, dem har det jævlig ålreit.

Morten: Å danne et jaktlag og sånn, det er det jeg har lyst til. For det er jævla godt samhold i detta greiene her.

Kristian: Ja.

Morten: Det er koselig, det er sossialt.

Steinar: Og så er det så mye mer ...

Morten: Å værre ute og jakte og bli sliten og ha masse gode opplevelser. Når gutta kommer hjem: Du har hørt det så mange ganger, i alle år. Faen dem koser seg glugg i hjæl.

Kristian: Juger og ... Drekker og ...

Steinar: (*Ler av Kristian*) Det er veldig viktig det derre: «juger og ...»

Kristian: Ja, ja.

At fedre hadde en viktig rolle, var altså tydelig. Dette gjaldt ikke bare jakt, det så også ut til å være av stor betydning i andre sammenhenger, for eksempel med tanke på valg av utdanning. Dette så ut å gjelde for samtlige av deltakerne – nesten alle hadde fedre som var håndverkere eller hadde andre manuelle yrker. Ideer om hva som er «passende arbeid for folk som oss», dannes allerede gjennom sosialisering i barndommen (McDowell, 2003). Kvantitative studier viser at det fortsatt er en sterk sammenheng mellom sosial bakgrunn og valg av utdanning (Wiborg & Hansen, 2009). Ut fra sin bakgrunn ble disse ungdommene sosialisert inn i en arbeiderklassekultur, og dette var synlig i deres valg av utdanning, og gjennom hva de gjorde på fritida – både på jakt og ellers.

Ingen av karene virket særlig opptatt av å framstå som ungdommelige, snarere tvert imot. De orienterte seg ofte aktivt bakover i tida: Jakt var noe tradisjonsrikt, og at det kanskje er gammeldags, er bare bra. De harselerte over utpreget «moderne» ungdomsstiler, som de betraktet som komiske:

Dag: Sånn som når du kommer ut i skauen da. Det er mye bedre enn å sitte foran pc'en.

Olav: Ja?

Dag: Ikke sant. (...) Det er veldig vekk fra det moderne.

Halvard: Så har jeg han derre sossekompien min.

Olav: Ja.

Halvard: Jørgen vettu (*til Rasmus*). Og så sier'n: «Faen, at du gidder å være her.» Han er jo sånn som er avhengig av strøm og alt sånn ikke sant.

Rasmus: iPoden i øra *hver* eneste gang jeg møter'n så ...

Halvard: Du må gjenta hva du sier hele tida.

Rasmus: Ja.

Dag: Ja, sånn som litt sossete venner jeg har synes liksom det å være uten strøm og gå ute i skogen og sånn er helt fælt.
(...)

Rasmus: De derre «Flava» klærne, det er så morsomt å se.

Halvard: De derre poseklæra?

Rasmus: Ja. Det er helt sjukt. «Så» stor er buksa altså (*mimer*). Den går herfra og ned. Og da går boxer'n ned hit liksom, ned til buksekanten. Det er helt utrolig hvordan de kan gå med det der.

Dag: Ja det er helt ...

Halvard: Blir bare provvosert av å se sånt.

Klesmerket «Flava» og sagging av bukser var i 2013 markører som ofte ble assosiert med hiphop. I likhet med «sossenes» utseende, som omtales nedsettende, er også dette urbane og moderne stilmarkører som gutta tar avstand fra.

Karene hørte på litt forskjellig musikk, men det som sto høyest hos alle, var noe som sjelden topper VG-lista, og som mange ikke ville forbinde med tenåringer i Oslo-området i 2013:

Halvard: Køntri og dænsbænd: (...) Det synes jeg går litt inn i jakt på en måte da.

Dag: Ja. Det passer jo jævla bra da.

For våre gutter er jakta en arena som egner seg godt til å utfolde og renyndyrke kulturtrekk som har en ganske tydelig klassebasis. Her kan vi ha nytte av begrepet «homologi» (se for eksempel Willis, 1978), som betyr at kulturuttrykk og symboler reflekterer en sosial gruppes opplevelse av sin situasjon. Jegernes (kanskje nostalgiske) dyrking av en arbeiderklassekultur som kan synes arkaisk, reflekterer grunntrekk i arbeiderklassens sosiale virkelighet – slik denne har framstått og i betydelig grad fortsatt framstår. I en tid der denne kulturen er under sterkt press gjennom sosiale endringsprosesser, som ikke minst kommer til syne i heterogene lokalsamfunn, kan behovet for tydelige symbolske markeringer styrkes framfor å svekkes. Dette har i høy grad å gjøre med identitetskonstruksjon og søken etter egenverd.

Motstand?

En del sider av guttenes væremåte kan dessuten minne om det som tidligere er blitt betegnet som *kulturell motstand* (Krange & Skogen, 2011). For at noe skal kunne betraktes som kulturell motstand, er det viktig at motstand er en del av den meningen som aktørene selv opplever at deres handlinger produserer (Krange & Skogen, 2007a). Motstand i denne betydningen må forstås vidt, og behøver slett ikke å ha noe politisk mål. Det behøver heller ikke å innebære et ønske om forandring,

men kan like gjerne – kanskje oftest – handle om å forsvare en *autonom* *son*e mot nettopp forandringer; forandringer som kan oppleves påført av krefter utenfra. Slik motstand vil ofte omfatte en kritisk grunntone overfor (hegemoniske) kulturtrekk og verdisett som er karakteristiske både for den moderne middelklassen og for den moderne staten (Krange & Skogen, 2007a). Det er tidligere vist at jakt kan være en autonom arena der kulturell motstand utfoldes, og at noen jegeres motvilje mot dagens rovdyrpolitikk må forstås i en slik kontekst (Krange & Skogen, 2011; Skogen et al., 2017).

Det er i den utpreget uformelle sonen at den kulturelle motstanden hører hjemme (Willis, 1979, 1977). Mye av meningen karene våre så i jakta, var basert på at aktiviteten skulle skape en kulturell arena som innebar en form for frigjøring fra noen normer de oppfattet som påtrengende. Dette er normer som nettopp kan knyttes til den moderne statens «omnipresens» og den høyt utdannede middelklassens kulturelle hegemoni.

Et eksempel på dette er et påtrengende fokus på sunnhet, helse og kosthold som passer godt til den moderne middelklassens livsstil, men som kan oppleves som invaderende og nedlatende i andre grupper (Krange & Skogen, 2007a). Dette var noe flere av jegerne markerte en avstand til, i hvert fall mens de var på jakt. Samtidig er det ikke nødvendigvis det saklige innholdet i f.eks. informasjonskampanjer om helse som er målet for kulturell motstand, men heller deres form og selve det maktforholdet de uttrykker (Krange & Skogen, 2007a; Skogen & Krange, 2010). Strevet for autonomi handler om å etablere en følelse av frihet og kontroll. Derfor var det ekstra viktig og tydelig at jakt skulle representerte noe annet – et fysisk og mentalt rom med andre standarder enn det som gjelder på andre viktige arenaer.

Morten: Det er viktig det ass. [Snus] og røyk.

Eivind: Når'ru er på skauen, så har du med deg snus. Den er jo alltid med.

Kristian: Jeg røyker ikke på jobb og sånn men ...

Morten: Men når jeg drikker og når jeg er på jakt, da røyker jeg.

Steinar: Viktig å kose seg når man er på jakt.

Situasjonsdefinisjonen på jakt impliserte en væremåte som på noen områder sto i kontrast til hva som er akseptabelt i andre sammenhenger.

Dag hadde blant annet for vane å ha med pipe og whiskytobakk ut på jakt- og fisketur, noe som kanskje var et av de tydeligste symbolene på at jakt skulle representere en motpol til «sunnhetstyranniet». Å røyke pipe understreket også at jakta sto i klar kontrast til hverdagen, når det gjaldt hva som ble ansett som henholdsvis legitimt og normalt. Dette er verken sunt eller noe som signaliserer det moderne i dag. Selv om røyking nå er mest utbredt – eller minst uvanlig – nettopp i det sosiale sjiktet våre gutter tilhører, er røyking på retur også der. Ingen av dem røykte til vanlig, og pipe er heller ikke alminnelig blant unge røykere i dag.

Jegerne ga uttrykk for at trening ikke var noe for folk som dem. Blant karene fra Østvika var innstillingen at jakt, fiske og én time skolegym i uka var nok. Helse og kosthold hevdet de å bry seg lite om.

Olav: Er dere opptatt av helse og kosthold? Er det viktig for dere?

Dag: Helse og kosthold!?

Olav: Ja.

Dag: For å si det på en ordentlig måte så driter jeg så langt ... (*avbrutt av latter*).

Steinar uttrykte denne holdningen også i forbindelse med fiske, der det gjaldt å være «minst mulig aktiv». Riktignok hadde Kristian og Morten tidligere drevet med styrketrening, men dette kan nok heller sees som et uttrykk for deres maskuline orientering, der styrke står sentralt. Men helse og kosthold var ikke noe som ble helt oversett til hverdags: «Denna var det mye kallorier i ass» (Steinar, om en kake). Dermed var det ekstra viktig at jakta fungerte som en arena der man kunne slippe unna.

Men som vi var inne på innledningsvis, har mange framhevet dyrking av praktisk erfaringskunnskap – som en kontrast til upraktisk skrivebordskunnskap – som sentral i arbeiderklassekulturen. I norsk sammenheng er dette ikke minst beskrevet i sammenhenger som grenser opp til denne studien, nemlig i forbindelse med rovdyrkonfliktene, og ofte med jegere i fokus (Krange & Skogen, 2007b, 2011; Skogen, 2001; Skogen et al., 2017). På dette området er strid om hva som er gyldig kunnskap om rovdyr, en sentral konfliktakse: Er det biologene med sine modeller eller er det jegerne som er mye i skogen, som vet best?

Denne typen kunnskapskonflikt var også noe våre jegere forholdt seg til, og dette kom blant annet til syne i forbindelse med noen av regelbruddene de begikk. Hvis man ønsker å drive med jakt, er det åpenbart en del regler man må forholde seg til. Men noen av jaktreglene ble likevel tatt litt på skjønn, og noen ble aktivt brutt. Mye av bakgrunnen var at guttene hadde liten tiltro til de personene og institusjonene de mente fastsatte regler. Etter guttenes oppfatning var det ikke jegere som gjorde dette, og derfor ble beslutningstakernes kunnskaper om jakt, og grunnlaget for å kunne utøve makt på jaktarenaen, ansett som utilstrekkelig. De mente at det var jegere som burde ha mest å si når det gjaldt påbud og forbud.

De unge jegerne gikk imot det de oppfattet som dominerende, men feilaktig kunnskap, blant annet når de valgte å jakte med blyhagl. Fra 2005 har dette vært forbudt i Norge, fordi bly er et giftig tungmetall.³ Siden mange hagl alltid vil bomme på målet, spres de i naturen på en helt annen måte enn prosjektiler fra rifle, der bly fortsatt er tillatt. Blyhagl gjør særlig stor skade i våtmarksområder, fordi mange fugler der vil få dem i seg når de beiter.

Våre jegere avviste den offisielle, vitenskapsbaserte kunnskapen som ligger bak blyforbudet, og fulgte heller egne kjøreregler. Dette var det vanligste lovbruddet som ble begått, og det forekom i begge miljøene og involverte de fleste av guttene. Riktignok er det mange jegere som er kritiske til blyforbudet, uten at dette nødvendigvis kan betraktes som ledd i noen bredere kulturell motstand. Poenget er at for våre ungdommer inngikk avvisning av forbudet som latterlig og uten basis i legitim kunnskap (dvs. praktisk erfaring) i et større mønster. Det er et sentralt poeng at en bestemt oppfatning, f.eks. av hvor skadelig blyhagl er, kan inngå i ulike meningsunivers og derfor ha ulik kulturell betydning i ulike sosiale grupper. Saklig enighet kan tilsløre ulikt meningsinnhold, fordi mening ikke kan forstås isolert fra et kulturelt rammeverk.

3 Blyforbudet ble for noen år siden opphevet (unntatt for våtmarksområder) etter sterkt politisk press, bl.a. fra NJFF. Det vitenskapelige grunnlaget for et forbud er om mulig enda sterkere nå, også når det gjelder helseskader for konsumenter av viltkjøtt. At forbudet ble opphevet, kan være et uttrykk for at den typen motstand som våre menn holdt på med, har fått et politisk oppsving i senere tid, både i Norge og ellers i verden. Men det ligger utenfor dette kapitlets tema.

- Dag: De som sitter i toppen og bestemmer dissa reglene som er på jakt.
- Rasmus: Dem jakter ikke dem.
- Dag: Dem er ikke jegere. Dem bare skjønner ikke en *dritt*. Dem veit ingen ting. Altså i sikkerhet og sånn, det er helt greit, men visse lover og regler. Altså, nå tenner jeg mest på det med blypatroner jeg da.
- Olav: Ja?
- Dag: Det er jo bare idioti. Hvorfor? Dem var jo oppe i Østvikskauen her, på banen, og så tok dem prøver av jorda. Der er det skutt mye med bly, og det var ikke tegn til forurensing en gang.

Karene hadde store kunnskaper, og mange meninger, om jaktrelaterte temaer. På mange områder mente de nok at de selv visste mer enn dem som fastsatte reglene. De opplevde at jegere generelt (som hadde riktigst kunnskap om jakt) hadde for liten innflytelse på beslutninger om jakta. Siden de var unge, forventet de kanskje ikke å ha så stor innflytelse selv. Synet på jegeres manglende innflytelse var nok noe de hadde med seg fra fedre og andre voksne jegere: De var ikke bare sosialisert til å drive med jakt, men også til å klage på øvrigheta. At det ble forbudt å jakte med bly, symboliserte dessuten at verdier og tankemåter som man ønsket å holde avstand til (særlig på jakt), entret deres arena og begrenset deres egen autonomi og dømmekraft.

Det var ingen av karene som tvilte på at bly var giftig, men de mente at fordelene ved å jakte med bly veide tyngre enn ulempene. Kort fortalt mente de at det ble mindre skadeskyting av å jakte med bly. Slik ble jakta mer human. Dessuten verserte det beretninger om at den reelle forurensingen knyttet til blyhagl var lavere enn de offisielle påstandene tilsa. I våtmarksområder (der bly gjør mest skade) var jegerne klare på at man kunne benytte seg av en annen form for hagl.

Det mest drastiske eksemplet på forakt for regler og den kunnskapen som disse er tuftet på, var at Dag – etter eget utsagn – ved et par anledninger hadde tatt loven i egne hender og skutt hønsehauk. Dette er en art som er karakterisert som «sårbar» i den norske rødlista, og jakt på den er forbudt. Men i begge jaktmiljøene var det en utbredt oppfatning av at det var blitt for mye rovfugl i Norge, noe som medførte dårligere vilkår for jaktbart småvilt.

Morten: Det har jeg hørt i hvert fall. Det er så mye rovfugl atte.

Steinar: Mye hønsehauk og sånt no.

Morten: Ja, spesielt mye hønsehauk og sånne typer fugl. Det er det masse av.

Hønsehauken spesielt ble sett på som et problem. Dag og de andre var opptatt av å ta vare på bestandene av jaktbart vilt. Når de var ute på jakt, observerte de ofte det de mente var unaturlig mye rovfugl. Likevel var slike observasjoner noe de oppfattet ikke ble tatt hensyn til av viltforvaltningen. Derfor hendte det at noen av dem tok loven i egne hender. Vi kan ikke vite om noen av guttene faktisk hadde skutt hønsehauk eller annet fredet vilt, men det vesentlige her er at de så på dette som legitime handlinger. Disse handlingene framsto for dem som rasjonelle og basert på solid kunnskap. At de samtidig markerte en skjult, men moralsk viktig avstand til hegemoniske oppfatninger av natur og viltforvaltning med feste utenfor guttenes sosiale verden, var trolig i seg selv en viktig meningsdimensjon.

Vi har sett en aktiv distansering som har et tydelig element av selvheldelse, eller kanskje man kunne si «trass». Dette betrakter vi som et viktig element i forsvaret av et autonomt kulturelt rom, og det kan derfor betegnes som en form for kulturell motstand, slik dette tidligere har blitt beskrevet (Krange & Skogen, 2011a; Skogen & Krange, 2010). En slik forståelse av motstand innebærer at hovedvekten legges på forsvar av kontinuitet og autonomi. Motstand forstått på denne måten springer ikke ut av et ønske om endring, verken politisk eller på annen måte. Den har heller som mål å *unngå* endring.

Jakt og klassekultur

Denne studien bygger opp under et inntrykk vi har fått gjennom tidligere forskning, nemlig at jakt appellerer til unge menn fra arbeiderklassen – blant annet fordi jakt kan framheve og videreføre viktige elementer i arbeiderklassekulturen. Dette er elementer som ellers kan være under press i dagens samfunn, og som kan få en særlig viktig plass i det frirommet jakta utgjør. Jakta passer til en «produksjonsorientert» kultur (Skogen, 1996): Å interagere fysisk med omgivelsene i en målrettet prosess, der målet (i hvert fall delvis) også er et fysisk produkt som man

produserer ved hjelp av verktøy og en praktisk, erfaringsbasert kompetanse. Den voksne jaktkulturen inneholder enda flere maskuline effekter, både hunder og tøffe biler (Mortens far hadde for eksempel en diger Chevrolet SUV).

Verken Gruvebygda eller Østvika er utpregede arbeiderklasseområder, og ut fra befolkningssammensetningen alene var det ikke å forvente at jaktmiljøene skulle domineres av arbeiderklasseungdom. Likevel hadde de unge jegerne vi kom i kontakt med, arbeiderklassebakgrunn, og nesten samtlige orienterte seg mot deler av arbeidslivet der en slik klasseposisjon videreføres. Samtidig hadde de en omgangskrets som besto av ungdom som hadde gjort forskjellige utdanningsvalg, også allmennfag. Nettopp som følge av lokalmiljøenes sammensatte karakter kan det virke som om jakta ble ekstra betydningsfull som et slags klassekulturelt samlingssted.

Det ser ut til at klassekulturelle orienteringer var en viktig del av motivasjonen for å utøve jakta slik disse unge arbeiderklasseguttene gjorde det: «Veien inn» var motivert av jaktas subjektivt opplevde resonans med deres klassebakgrunn, og den var sterkt påvirket av tette relasjoner mellom generasjonene. Dette er i tråd med en rekke tidligere studier av kulturreproduksjon blant arbeiderklasseungdom. At tidlig sosialisering betyr mye for at ungdom skal bli ivrige jegere, er samtidig i tråd med utbredte oppfatninger om rekruttering til jakt.

Jakta fungerte som et frirom der ungdommene uhindret kunne dyrke verdier som var viktige for dem, verdier som kanskje var mindre tilpasset andre viktige arenaer i et moderne ungdomsliv. Dette satte tydelig preg på ungdommenes utfoldelse på jakt, og det meningsuniverset de tolket jakta inn i. Motsetninger skaper betydning, og jakta ble i stor grad *sosialt konstruert* i kontrast til framtrepende trekk ved dagens norske samfunn. Vi mener å kunne se en tydelig intensjonalitet i dette, ettersom guttene aktivt framhevet disse forskjellene.

Utsagnet «Dem skjønner ikke en dritt» var nok ikke bare ment om dem som faktisk har myndighet til å fastsette regler, men mot (dominerende og mektige) verdisett og tankemåter som disse reglene springer ut av, og mot den typen folk som blir ansett som bærere av disse. Guttene opplevde at jakta ble stadig mer invadert av regler og påbud, og at personene og organene med makt til dette åpenbart tilhørte «de andre», et mektig

konglomerat med en fremmedartet tenkemåte. Denne situasjonen bidro til at det var noe opposisjonelt ved ungdommenes liv som jegere, og som ytterligere framhevet en klassekulturell dimensjon.

Tidligere forskning har vist at mange unge menn fra arbeiderklassen søker mot fritidsaktiviteter der de kan få uttrykt maskulinitet, særlig når dette ikke blir muliggjort i arbeidslivet (Krange & Skogen, 2007b; McDowell, 2003). Arbeiderklassegutter må gjøre en aktiv innsats for å videreføre sentrale (maskuline) kulturelementer, enten ved å «eksportere» dette til fritida eller ved å utføre en moderne servicejobb *som om* den er fysisk krevende (McDowell, 2003). Maskulinitet var noe som ungdommene i denne studien også var opptatt av. I sosialt sammensatte lokalmiljøer og i en hverdag der andre normer trengte seg på, ble jakta en viktig arena der maskulinitet og andre sentrale kulturelementer kunne få større spillerom. Den ble en arena der jegerne selv langt på vei kunne velge spillereglene.

Yrkesvalgene til våre gutter gjør at de har en tydelig «arbeiderklassebane» foran seg, men dette er ingen selvfølge. Mange andre har valgt allmennfag, også i deres nærmiljø. Mye ved arbeiderklassemaskuliniteten utfordres dessuten av hvordan yrkesfagene utformes i dagens videregående skole, og av endringer i de deler av arbeidslivet som våre menn har siktet seg inn mot. Behovet for en tydelig avgrensning mot en dominerende (middelklasse)kultur blir ikke mindre av slike endringer i arbeidslivet, som ikke på noen måte endrer maktforhold, bare jobbenes fysiske karakter. Tydeliggjøring av et annet verdisett, en annen livsstil, kan bli enda viktigere – som kulturell motstand og som ledd i en streben etter egenverd. Guttene prøver å konsolidere en kulturell totalitet i livet, og jakt er en aktivitet og en sosial arena som kan forsterke den identiteten de ellers knytter til arbeidslivet og yrkesvalg.

Litteratur

- Blanchard, C., McCormack, M. & Peterson, G. (2017). Inclusive masculinities in a working-class sixth form in northeast England. *Journal of Contemporary Ethnography*, 46(3), 310–333. <https://doi.org/10.1177/0891241615610381>
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen: En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Pax.
- Bourdieu, P. (2006). Habitus og livsstilenes rom. *Agora* (1–2), 74–111.

- Eidheim, F. (1993). *Hva har skjedd i Brumunddal? Bygdesamfunnet i møte med de fremmede og seg selv* (NIBR rapport 1993:20). Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon*. Fagbokforlaget.
- Gjems, S. R. & Reimers, E. (1999). *ABC for jegerproven*. Landbruksforlaget.
- Gudmundsson, G., Beach, D. & Vestel, V. (2013). *Youth and marginalization. Young people from immigrant families in Scandinavia*. Tufnell Press.
- Hall, S. & Jefferson, T. (1976). *Resistance through rituals: Youth subcultures in post-war Britain*. Hutchinson.
- Hansen, M. N. & Wiborg, Ø. (2019). The Accumulation and transfers of wealth: Variations by social class, *European Sociological Review*, 36(6), 874–893. <https://doi.org/10.1093/esr/jcz036>
- Hebdige, D. (1979). *Subculture: The meaning of style*. Methuen.
- Johansson, E. (2000). Skogslöpare och vedbodsstökare. I I. Kaldal (Red.), *Skogsliv* (s. 37–62). Historiska media.
- Jørgensen, G. (1993). «Slaur» og «geni» – om vedlikehold av sosiale og kulturelle ulikskapar i Bygdeby (s. 133–147). Samlaget.
- Krange, O., Sandström, C., Tangeland, T. & Ericsson, G. (2017). Approval of wolves in Scandinavia: A comparison between Norway and Sweden, *Society & Natural Resources*, 30(9), 1127–1140. <https://doi.org/10.1080/08941920.2017.1315652>
- Krange, O. & Skogen, K. (2007a). Kodebok for den intellektuelle middelklassen. *Nytt Norsk Tidsskrift*, (3), 227–242.
- Krange, O. & Skogen, K. (2007b). Reflexive tradition. Young working-class hunters between wolves and modernity. *Young – Nordic Journal of Youth Research*, 15(3), 215–233. <https://doi.org/10.1177/110330880701500301>
- Krange, O. & Skogen, K. (2011). When the lads go hunting: The «Hammertown mechanism» and the conflict over wolves in Norway. *Ethnography*, 12(4), 466–489. <https://doi.org/10.1177/1466138110397227>
- Krange, O., Tangeland, T. & Skogen, K. (2011). *Bestandsmål for store rovdyr: Hva mener folk om bestandsmål og om hvem som skal bestemme i rovviltforvaltningen?* (NINA Rapport 657) Norsk institutt for naturforskning. <http://hdl.handle.net/11250/2642616>
- Lægran, A. S. (2002). The petrol station and the Internet café: Rural technospaces for youth. *Journal of Rural Studies*, 18(2), 157–168.
- Mastekaasa, A. (2011). Social origins and labour market success-stability and change over Norwegian birth cohorts 1950–1969. *European Sociological Review*, 27(1), 1–15.
- McDowell, L. (2003). *Redundant masculinities? Employment change and white working class youth*. Blackwell.

- Nayak, A. (2006). Displaced masculinities: Chavs, youth and class in the post-industrial city. *Sociology*, 40(5), 813–831.
- Skogen, K. (1996). Young environmentalists: Post-modern identities or middle-class culture? *Sociological Review*, 44(3), 452–473.
- Skogen, K. (2001). Who's afraid of the big, bad wolf? Young people's responses to the conflicts over large carnivores in Eastern Norway. *Rural Sociology*, 66(2), 203–226.
- Skogen, K. & Krange, O. (2010). Middelklasse-makt? Nei takk! I J. Ljunggren & K. Dahlgren (Red.), *Klassebilder* (s. 157–168). Universitetsforlaget.
- Skogen, K., Krange, O. & Figari, H. (2017). *Wolf conflicts. A sociological study*. Berghahn Books.
- Statistisk sentralbyrå (2011). Jakt og jegere i Norge. Hver femte mann er jeger. *Samfunnsspeilet*. <http://www.ssb.no/vis/samfunnsspeilet/utg/200904/01/art-2009-10-05-01.html>
- Stedman, R. C. & Heberlein, T. A. (2001). Hunting and rural socialization: Contingent effects of the rural setting on hunting participation. *Rural Sociology*, 66(4), 599–617.
- Vestel, V. (2004). *A community of differences: Hybridization, popular culture and the making of social relations among multicultural youngsters in «Rudenga», East side Oslo* (NOVA Rapport 15/04). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. <https://hdl.handle.net/20.500.12199/4886>
- Ward, M. R. M (2014). «I'm a geek I am»: Academic achievement and the performance of a studious working-class masculinity, *Gender and Education*, 26(7), 709–725. <https://doi.org/10.1080/09540253.2014.953918>
- Wiborg, O. N. & Hansen, M. N. (2009). Change over time in the intergenerational transmission of social disadvantage. *European Sociological Review*, 25(3), 379–394.
- Willis, P. (1979). Shop floor culture, masculinity and the wage form. I J. Clarke, Critcher C., Johnson, R. (Red.), *Working class culture*. Hutchinson.
- Willis, P. E. (1977). *Learning to labour: How working class kids get working class jobs*. Gower.
- Willis, P. E. (1978). *Profane culture*. Routledge & Kegan Paul.
- Agedal, O. & Brottveit, Å. (1999). *Jakta på elgjaktkulturen*. Abstrakt forlag.